Lappari –hanke POHJOISSUOMENKARJAN MAIDON OMALEIMAISUUDEN HYÖDYNTÄMINEN

Kartoitushankkeen tulokset

Päivi Soppela, päätösseminaari 22.2.2018

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Luke
LUONNONVARAKESKUS

MAASEUTU 2020

maaseuturahasto

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Lapinlehmä maidontuottajana

- Pohjoiseen ilmastoon ja ympäristöön sopeutunut alkuperäisrotu
- Käyttää laidunta monipuolisesti, myös luonnonlaitumia
- Tuottaa korkealaatuista maitoa, mutta vähemmän kuin valtarodut
- Tällä hetkellä maitoa ei keräillä erikseen eikä hyödynnetä kaupallisesti

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Lapinlehmien määrän kehitys

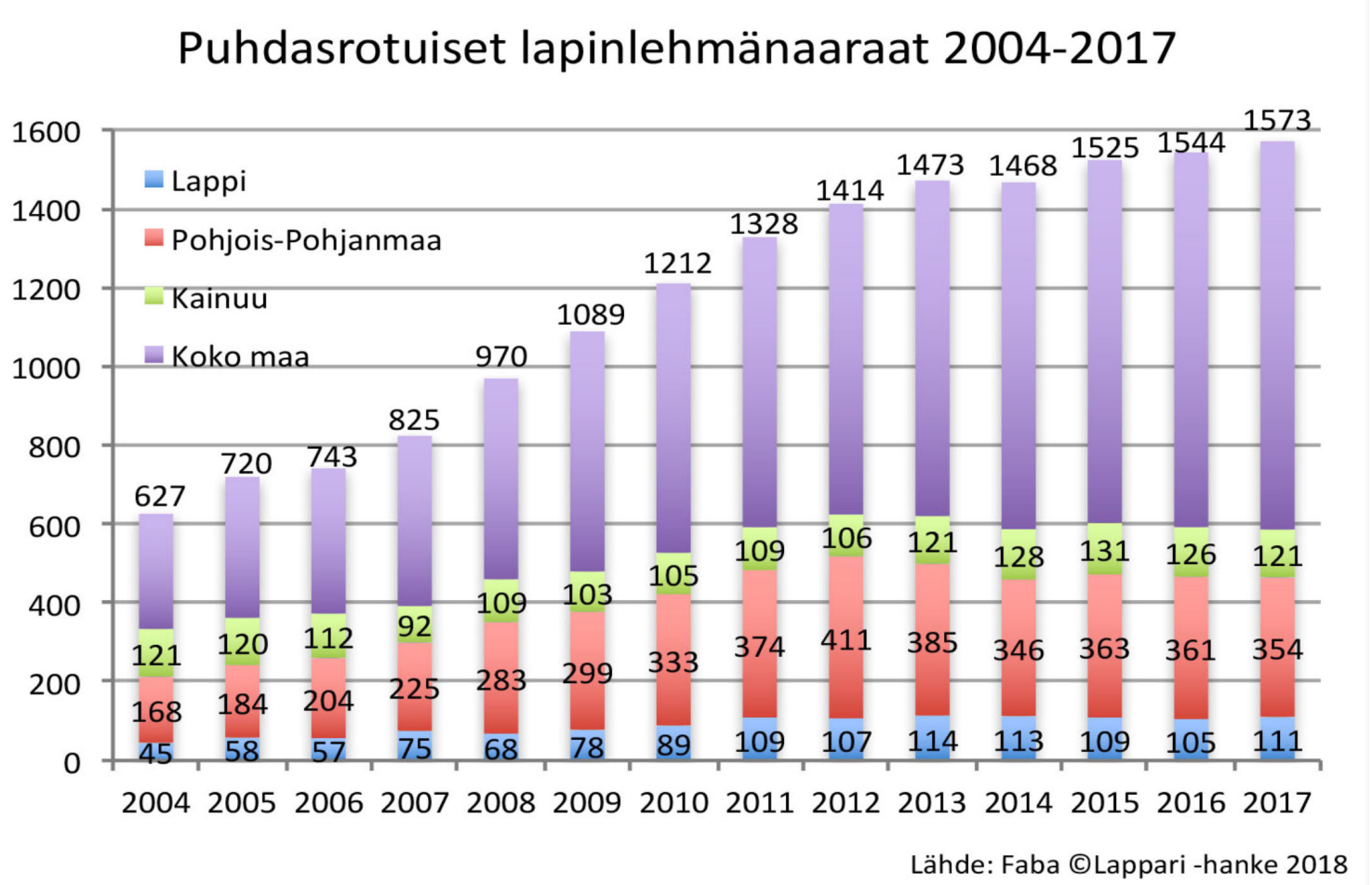

Puhdasrotuisten lapinlehmänaaraiden (kaikki ikäryhmät) kehitys Suomessa 2004-2017 (31.12. kunakin vuonna). Puhdasrotuisilla lapinlehmillä on oltava vähintään 3 vanhempaissukupolvea lapinlehmiä (eläimen rotu määräytyy sen isän rodun perusteella).

Tavoitteeksi asetettiin:

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Selvittää

- Lapinlehmien omistajat ja karjamäärä
- Lapinlehmätilojen sijainti
- Lapinlehmien maidon tuotantomäärät ja raaka-aineen saannin mahdollisuudet
- Maidon jalostuksen nykytilanne ja mahdollisuudet
- Matkailualan kiinnostus lapinlehmätuotteisiin, tilallisten kiinnostus
- Maidon markkinat ja kuluttajien käsitykset
- Maitoa koskevat tutkimukset

Toimenpiteet

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

- Tiedottaminen hankkeesta ja lapinlehmän tunnettuuden lisääminen
- Verkoston rakentaminen
- Osallistumien alaan liittyviin tilaisuuksiin
- Hankkeen omat teemapäivät
- Benchmark-matkat

<u>Tiedonkeruu</u>

- Kaksi kyselyä: tilallisille ja kuluttajille
- Tilakäynnit, tutustumiskäynnit
- Haastattelut
- Tilastot, tutkimukset

Tuloksia:

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Kysely tilallisille

- kysely Lapin, Pohjois-Pohjanmaan Kainuun nautarekistereihin merkityille tilallisille, lähetettiin 1108 nautaeläinten omistajalle
- vastauksia saatiin 136 (vastausprosentti 12,3)
- näistä 25 vastaajaa omisti vastaushetkellä lapinlehmiä
  - 23 vastaajaa kohdealueelta (Lappi, Kainuu, Pohjois-Pohjanmaa)

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Kyselytuloksia, lapinlehmiä omistavat tilalliset

Taustatietoja

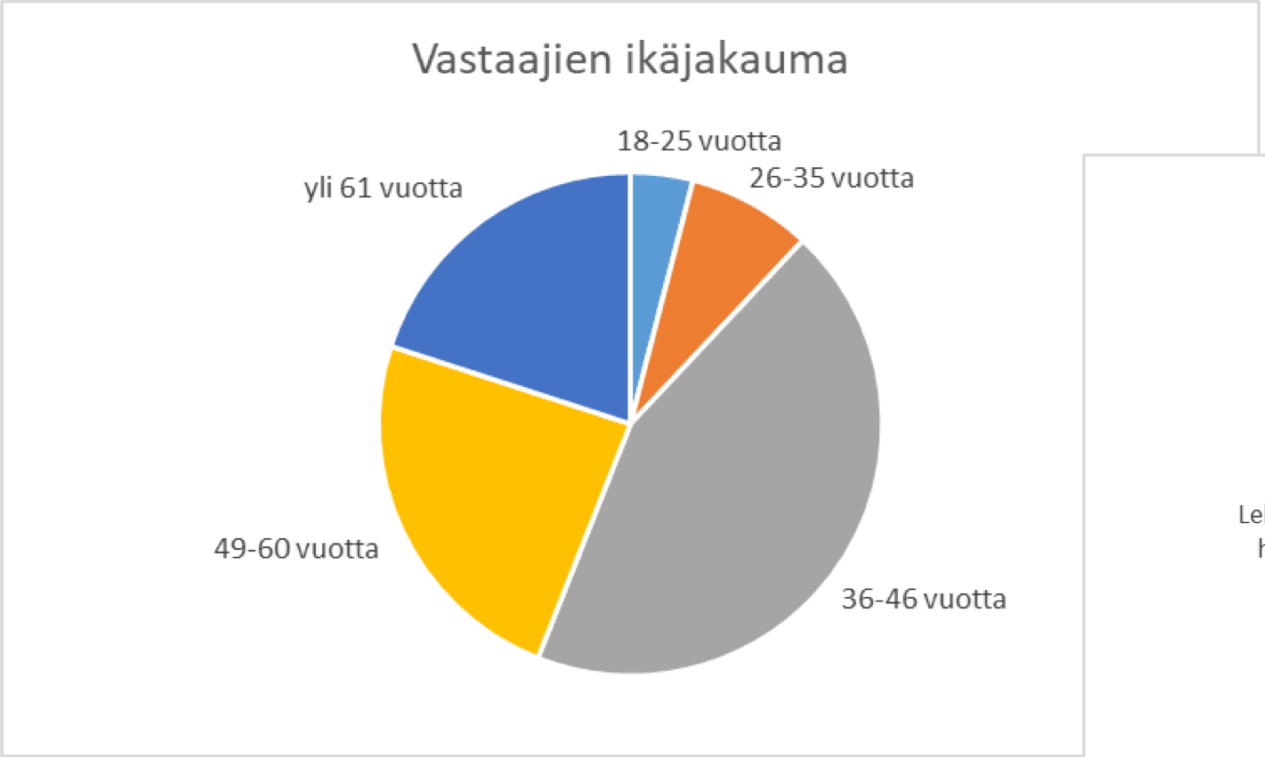

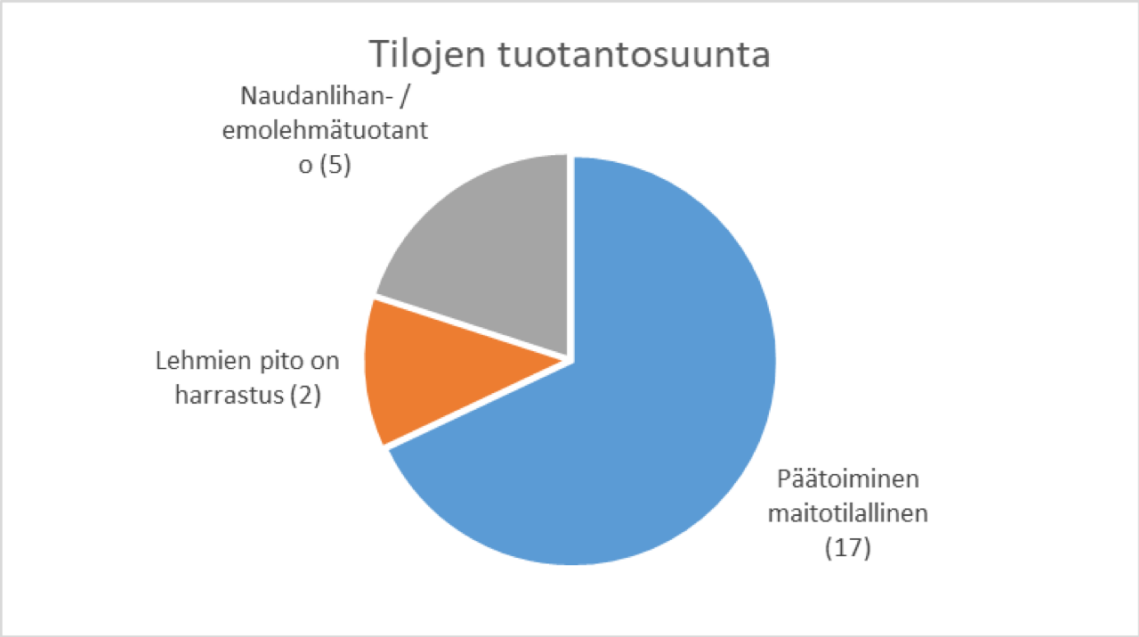

Kyselyyn vastanneet, hankkeen aikana tavoitetut lapinlehmätilalliset

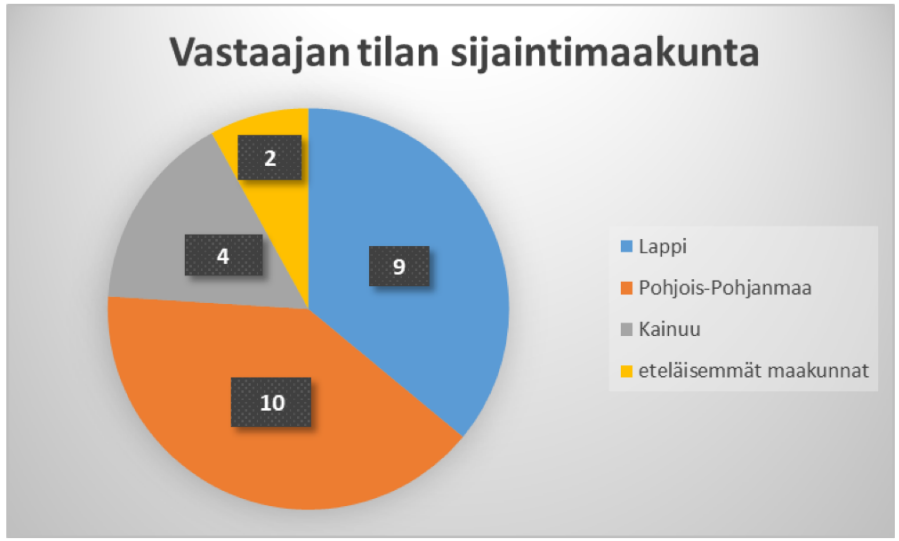

Tilojen sijainti

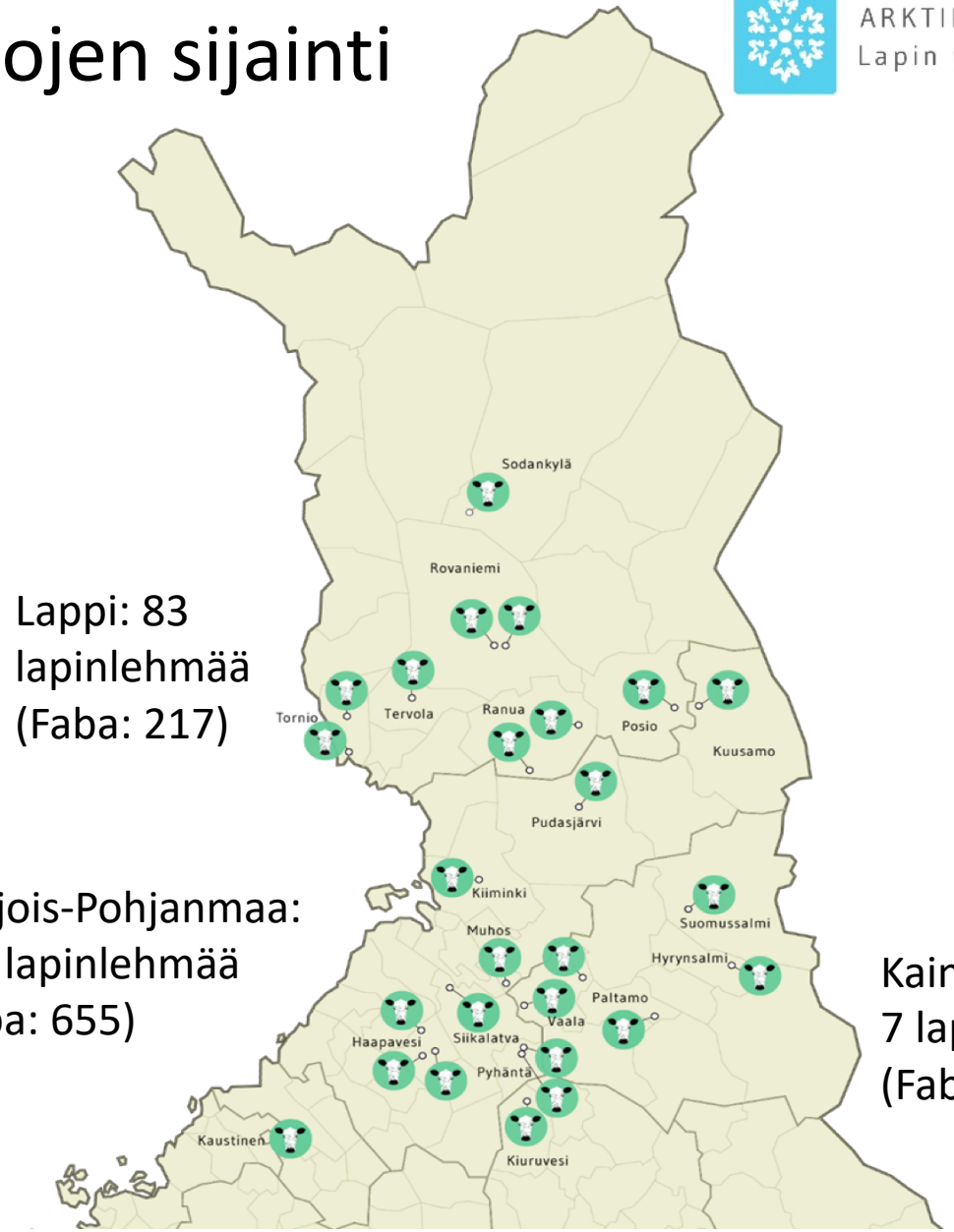

Lappi: 83 lapinlehmää (Faba: 217)

Pohjois-Pohjanmaa: 264 lapinlehmää (Faba: 655)

Kainuu: 7 lapinlehmää (Faba: 186)

Kuva: Risto Viitanen/Arktinen keskus

Kyselytuloksia, lapinlehmiä omistavat tilalliset

Lapinlehmien määrä:

- Suurimmalla kyselyyn osallistuneesta pohjoisten maakuntien 23 lapinlehmien omistajasta oli 1-3 lapinlehmärotuista lypsylehmää karjassaan (15 tilalla)
- Vain viidellä tilalla luvut olivat suurempia (4-10, 14 tai yli 50)
- Kahdessa karjassa lypsyikäisiä lapinlehmiä oli yli viisikymmentä
- Yhteensä vastaajien karjoissa oli 159 lypsyikäistä lapinlehmää (kaikkia yhteensä 358)
- Vain kolmella tilalla pelkästään lapinlehmiä joko lypsy- ja emolehminä

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Kyselytuloksia, lapinlehmiä omistavat tilalliset

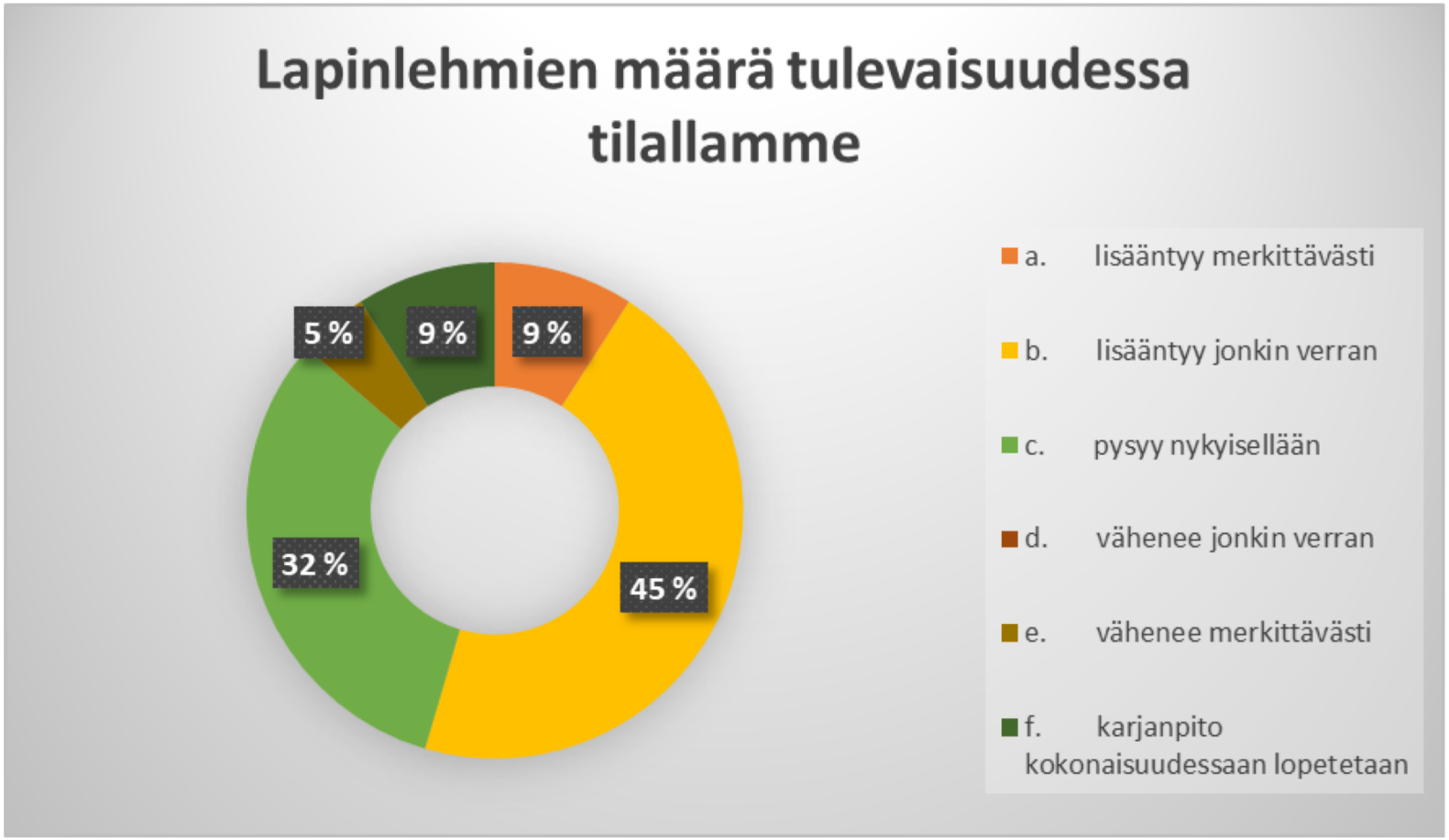

22. Kerro taustoja edelliseen kysymykseen antamaasi vastaukseen. Miksi arvioit karjamääränne kehittyvän kuten vastasit?

navetta täynnä 3 vastaajaa

helppo käsitellä

älykäs

pieni

oma kanta lisääntyy 7

harrastus

ei jatkajaa

sopimusta jäljellä

jos tuotostaso nousee, tulee enmmän psk

luovutaan muista, psk jää 2

ei sovellu robottiin

laskee kokonaistuottoa

valtarodut lähtee, apr jää

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Kyselytuloksia, lapinlehmiä omistavat tilalliset

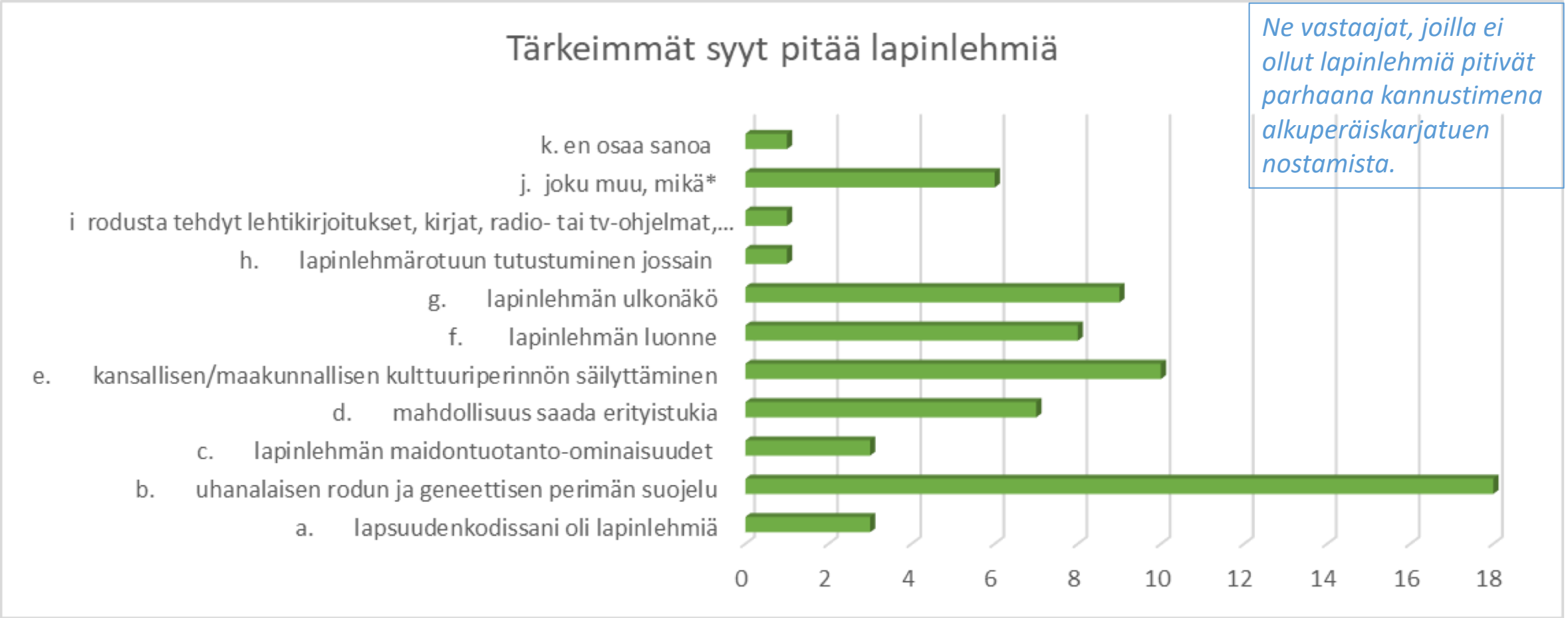

Ne vastaajat, joilla ei ollut lapinlehmiä pitivät parhaana kannustimena alkuperäiskarjatuen nostamista.

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Kyselytuloksia, lapinlehmiä omistavat tilalliset

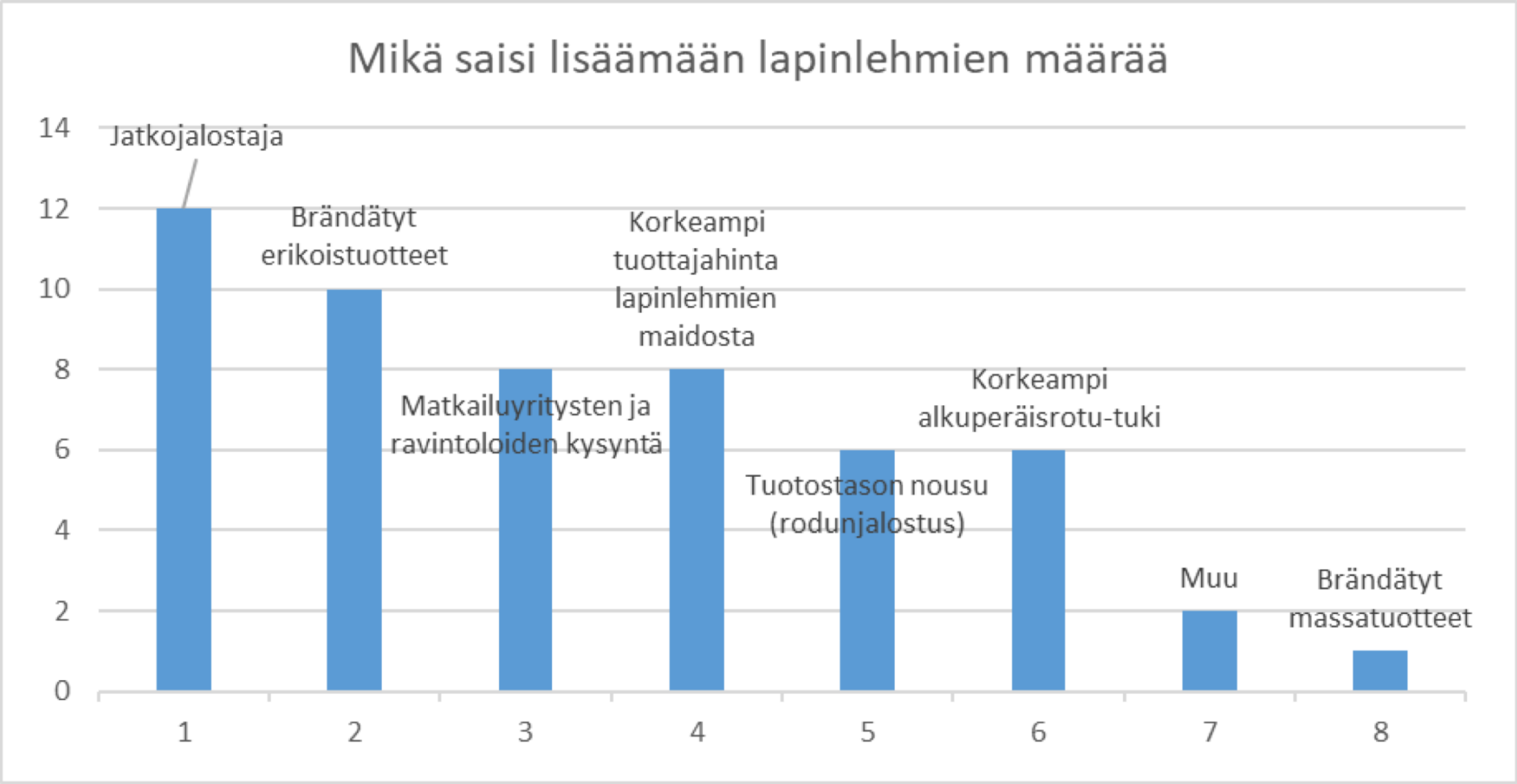

Kyselytuloksia, lapinlehmiä omistavat tilalliset

- Maidon saanti raaka-aineeksi:
  - Lapinlehmä tuottaa maitoa nykyisiä valtarotuja vähemmän
  - Kyselyyn vastanneilla tilallisilla lapinlehmien keskituotto oli 4834 kiloa lypsykaudella (14 vastaajaa)
  - Pohjoisten maakuntien alueella teoreettinen raaka-aineen tuotto 159 lypsylehmällä olisi 768 000 kilo lypsykaudessa – käytännössä erilliskeräys ei ole taloudellista näin laajalla alueella
  - Maakuntien pienemmissä keskittymissä ja tiloilla on mahdollisuuksia, varsinkin jos jalostetaan erikoistuotteita, joihin riittävät pienehköt maitovolyymit

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Kyselytuloksia, lapinlehmiä omistavat tilalliset

Jatkojalostus

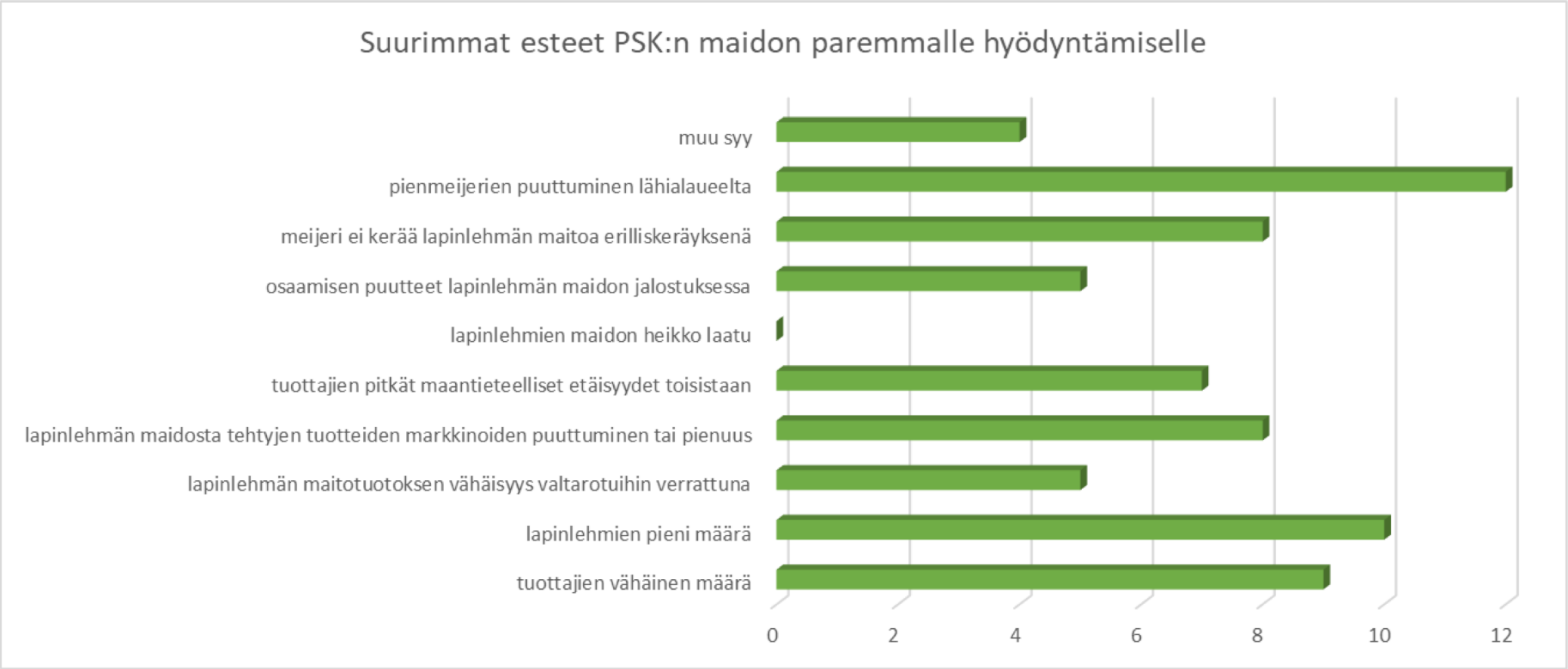

Kyselytuloksia, lapinlehmiä omistavat tilalliset

- Jatkojalostuksen nykytilanne:
  - pienimuotoista jatkojalostusta harjoittaa viisi kohdealueen tilallista, muilta osin lapinlehmän maito menee meijeri muun maidon ohella
  - muutamalla tilalla tehdään leipäjuustoa myyntiin
  - raakamaidon ja ternimaidon myyntiä lähipiirille tai ravintolaan
  - kotitarvejalostusta tehdään useilla tiloilla (viili, juusto, jugurtti ym.
  - lihan suoramyyntiä

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Kyselytuloksia, lapinlehmiä omistavat tilalliset

Jatkojalostus

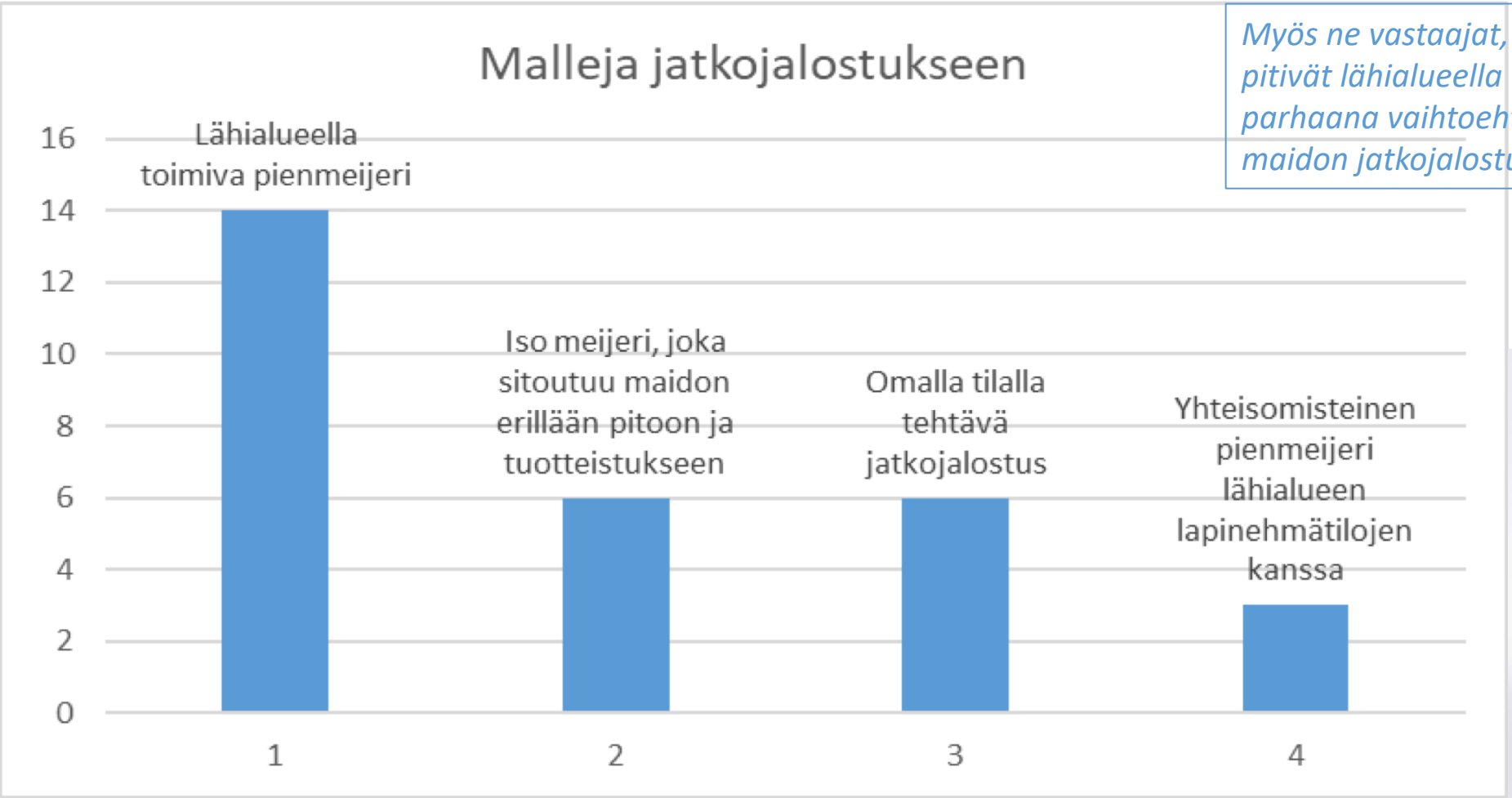

Myös ne vastaajat, joilla ei ollut lapinlehmiä pitivät lähialueella toimivaa pienmeijeriä parhaana vaihtoehtona lapinlehmän maidon jatkojalostukseen.

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Kyselytuloksia, lapinlehmiä omistavat tilalliset

Jatkojalostus

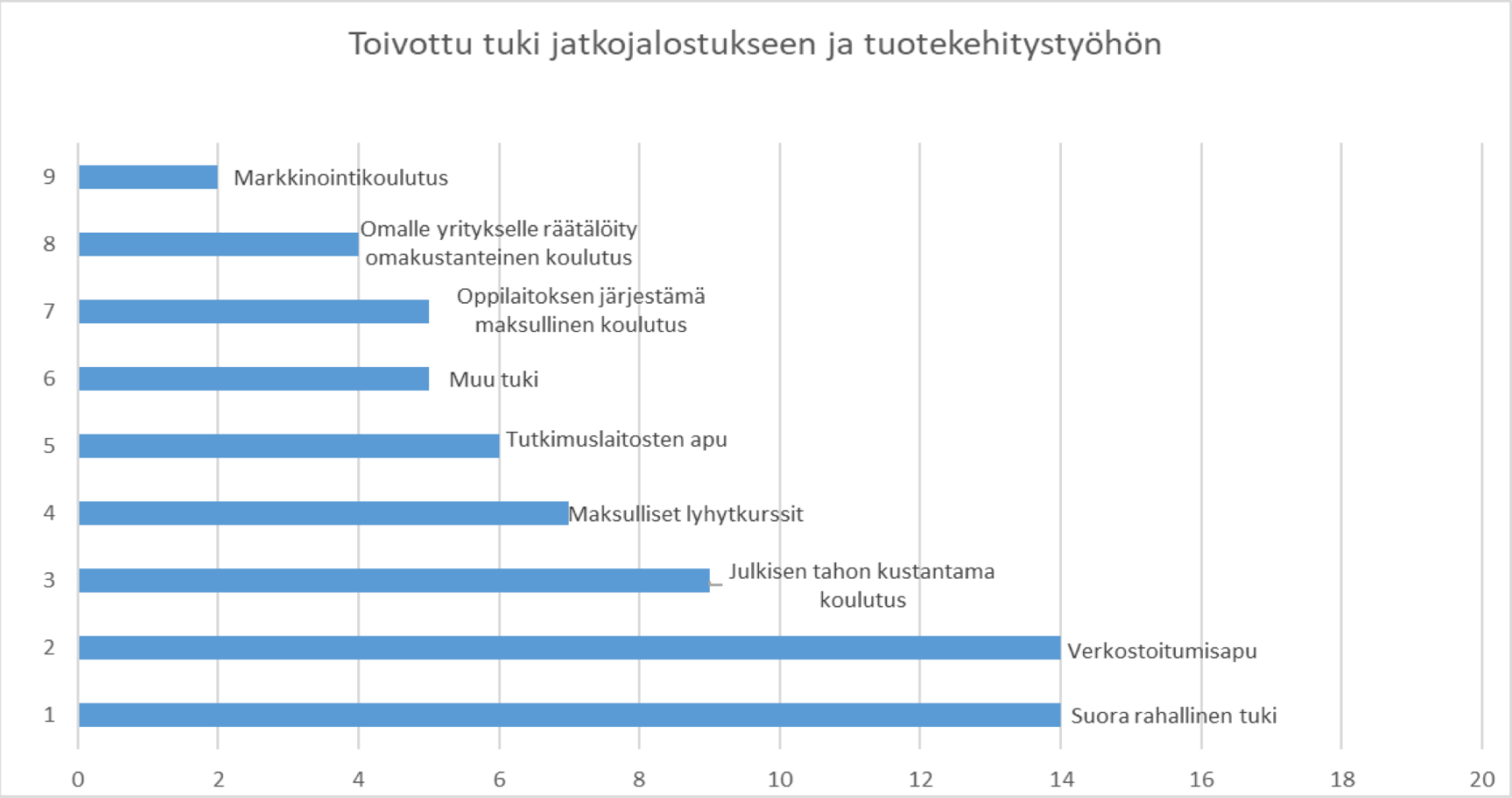

Kyselytuloksia, lapinlehmiä omistavat tilamiset Jatkojalostus

40. Mitä koulutustarpeita koet sinulla olevan lapinlehmän maidon jatkojalostuksen suhteen?

ei koulutustarpeita 2

maitoaraaka-aineen käsittely

tuotekehitys 2

jatkojalostukseen liittyvä 3

kaikenlaisia koulutustarpeita

olen jo alan koulutuksessa

raakamaidon ja lihan myynnin säädökset ja tilavaatimukset

Kyselytuloksia, lapinlehmiä omistavat tilamiset Verkostoituminen

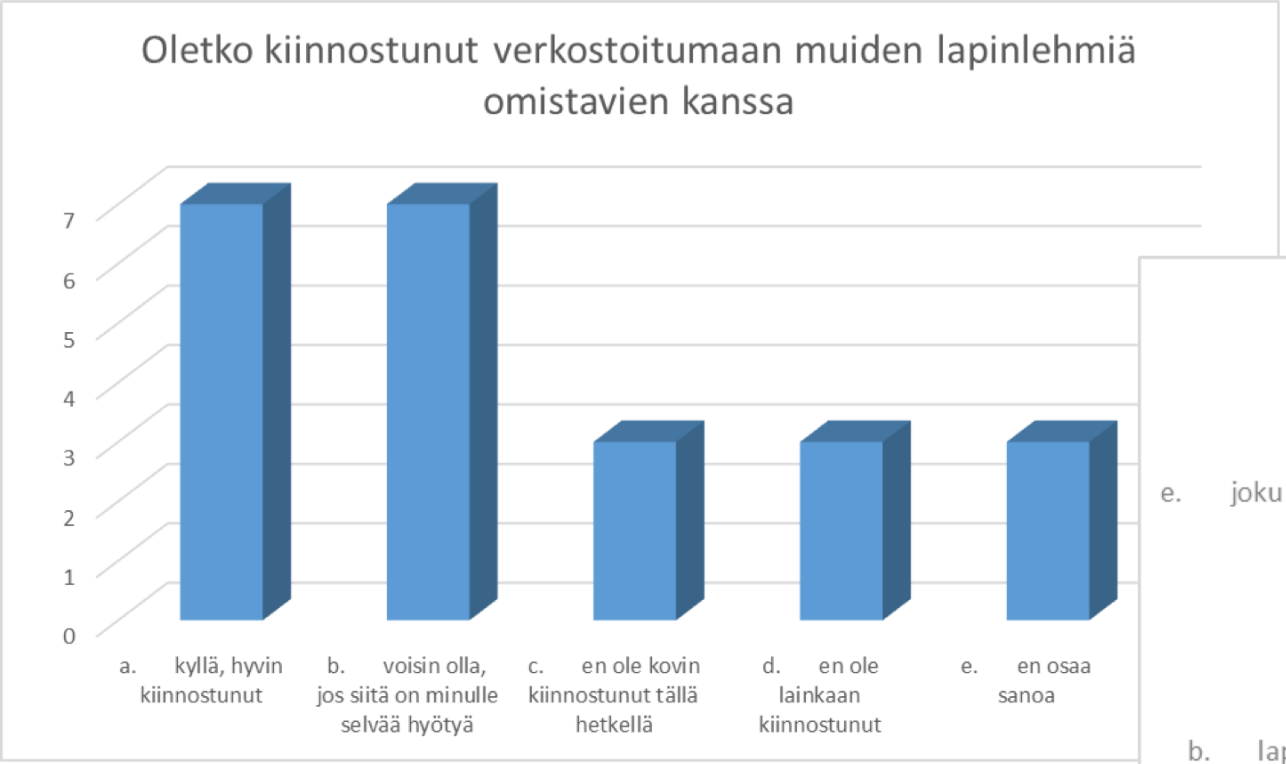

FARMARI

Kuluttajakyselyt

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

- Kuluttajakyselyitä tehtiin kolmessa eri maaseututapahtumassa
  - lapinlehmätuotteen maistatus ja mielipidekysely kyselykaavakkeella
  - vastauslomakkeita palautettiin 866 kpl
  - maistatetut tuotteet: leipäjuusto, viili, jäätelö
  - Kysyttiin lapinlehmän tuntemusta, mielikuvaa rodusta ja sen maidosta sekä ***mielipidettä tuotteesta*** *- erilainen, hyvä, täyteläinen, aito…*
  - Vastaanotto oli erittäin hyvä ja yleinen kuultu kysymys oli: **Mistä tätä saa ostaa?**
  - Maistaminen oli ***uusi kokemus*** 79% prosentille maistajista

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Mikä sana tulee ensin mieleen lapinlehmästä?

valkoinen (11) lappilainen (4) hyväluonteinen (2) lähituotanto kaikkea hyvää
vaalea (2) Lappi (6) mukava vähämaitoinen (2) aito (2)
kaunis (9) kotimainen (4) ystävällinen hyvä lypsylehmä puhtaus (2)
väritys alkuperäinen (8) kiltti maito (4) puhdas luonto pieni
(9) alkuperäisrotu sopeutuva juusto (3) lumi
sarveton vähäinen määrä (3) rauhallinen lumiset kuuset ulkonäkö
pitäisi säilyttää rotu (2) sympaattinen valo
pitkäkarvainen (3) perinteinen (4) ihana kukka
karvainen lehmä perinteet luonteikas
kirjava kulttuuri itsepäinen (3) omapäinen
valkea mustat pilkut pitkä historia tummat silmänympärykset
vanha rotu arvonsa tunteva ilkeä
kyyttö pippurinen lehmä (3) sitkeä (4) entisaikojen maatalous terve
elämä 100 v. sitten kestää viileitä) olosuhteita kotieläinpiha lapsuus (4)
mummola (2) maatila (2)
äiti ja koti

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Kuluttajakyselyt, palaute

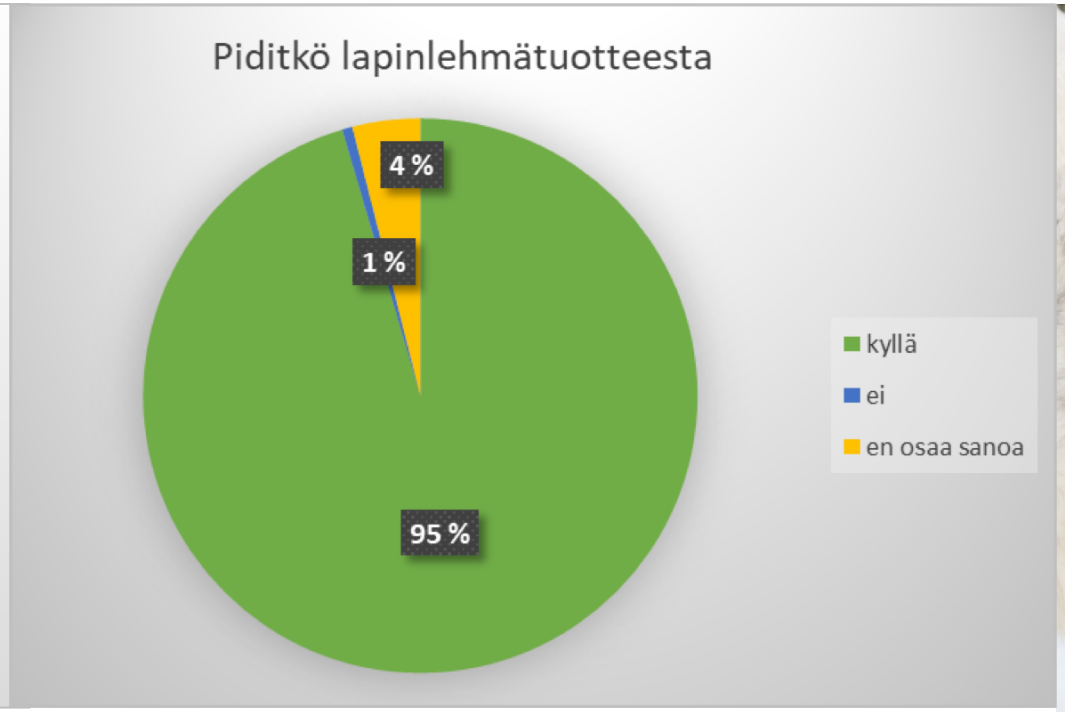

- Lähes kaikki pitivät suomalaisten alkuperäisrotujen säilyttämistä hyvin tai melko tärkeänä
- Tärkeimpinä syinä pidettiin geeniperimän säilyttämistä tulevaisuutta varten ja sitä, että alkuperäisrodut ovat suomalaista kulttuurihistoriaa

LYPSYK
B

Lapinlehmän maidosta

- Koottiin olemassaolevaa tutkimustietoa
- juoksettuu **korkean kaseiinipitoisuuden** takia paremmin kuin valtarotujen maito
- muodostaa kiinteämmän massan, **juustoutuu hyvin**
- rasvapitoisuus on valtarotuja suurempi
- ihmisen ravitsemuksen kannalta suotuisa **rasvahappokoostumus**
  - hyvä omega-3/omega-6 - rasvahapposuhde
- lapinlehmän maito sisältää valtarotujen maitoa vähemmän palmitiinihappoa (C16:0)
- lapinlehmän maidon ominaisuudet vaativat vielä lisää lisätutkimuksia, mm. kaseiinit ja heraproteiinit

Johtopäätökset hankkeen tuloksista

- **Lapinlehmien määrä** Suomessa on ollut viime vuosina hienoisessa nousussa, edelleen uhanalainen (alle tuhat lisääntymisikäistä puhdasrotuista naaraseläintä, 848 vuonna 2017)
- Lapinlehmiä pitävät tilat ovat maantieteellisesti hajallaan ja lapinlehmäkarjat ovat pieniä
- Lapinlehmiä pidetään useimmiten muunrotuisen karjan seassa
- Järjestelmällinen **maidon erilliskeruu** puuttuu
- Maito menee lähes poikkeuksetta muun maidon joukkoon isoon meijeriin ja liha suuriin teurastamoihin
- **Jatkojalostus** on vielä hyvin pienimuotoista

Johtopäätökset hankkeen tuloksista

- Sekä tuottajat että kuluttajat pitävät lapinlehmän maitoa **erikoistuotteena**
  - Tuottajat tiedostavat lapinlehmän maidon menevän ”hukkaan” valtarotujen maidon joukossa
- Tuottajilla on halu lisätä lapinlehmiä, jos maidolle on menekkiä ”bulkkimaitoa” parempaan hintaan
- Tuottajilla on myös **halua kouluttautua** jatkojalostamaan itse tai yhdessä lähitilan kanssa
- Muutama keskisuuri jalostaja on viime aikoina ilmaissut olevansa kiinnostunut lapinlehmän maidosta raaka-aineena

© Lappari

Johtopäätökset hankkeen tuloksista

- Lapinlehmän **tarina ja brändi** herättävät paljon kiinnostusta ainakin suomalaisissa kuluttajissa
- Lapinlehmän imago on erittäin myönteinen
- **Matkailuyritykset** hyödyntävät lapinlehmän maitoa ja lihaa vähän, jos ollenkaan
- Lapinlehmän tarina ja laadukas maito sopisivat hyvin matkailuyritysten brändiin Pohjois-Suomessa
  - Tarina ja tuotteet eivät ole tuttuja vielä yrittäjillekään
- Etenkin ulkomaisille turisteille lapinlehmän brändityö voi vaatia paljon aikaa, hyviä tarinoita ja huipputuotteita

Johtopäätökset hankkeen tuloksista

- Lapinlehmän tunnettuus on hankkeen aikana kasvanut
- Silti työtä **brändin luomiseksi** on vielä paljon
- Lapinlehmän maidon erityisominaisuuksista, prosessoinnista ja terveysvaikutuksista sekä lapinlehmän ruokinnasta tarvitaan lisää **tutkimusta**
- Alkuperäiskarjatukisopimusten jäädyttäminen hidastaa tällä hetkellä uusien lapinlehmäkarjojen perustamista
- Lapinlehmien omistajat ja jatkojalostajat haluavat koulutusta jatkojalostamiseen ja tuotteistamiseen

  -> **Lapparikoulu –hanke vastaa tähän tarpeeseen**

LAPPARI on rakentanut verkostoa

- lapinlehmiä omistavien välille
- alkuperäiskarjaväen keskuuteen
- viranomaisten suuntaan
- koulutusta tarjoaviin päin
- eri hankkeisiin ja muihin kehittäjiin
- lapinlehmätuotteista kiinnostuneiden kuluttajien suuntaan

Kiitos kaikille hankkeeseen osallistuneille ja myötävaikuttaneille!

Päivi Soppela,
Hankkeen johtaja
yliopistotutkija
puh. 0400 138805
paivi.soppela@ulapland.fi

Mervi Honkatukia
Erikoistutkija
puh. 0295326139
mervi.honkatukia@luke.fi

Anne Tuomivaara,
Projektikoordinaattori,
puh. 040 4844 160
anne.tuomivaara@ulapland.fi

KIITOS!

www.arcticcentre.org/lappari
FB-ryhmä: Lapinlehmän maidon hyödyntäminen

ARKTINEN KESKUS
Lapin yliopisto

Luke
LUONNONVARAKESKUS

MAASEUTU 2020

maaseuturahasto

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus